

**RECENZJE
I
OMÓWIENIA**

Integracja europejska. Główne obszary badawcze, red. Konstanty Adam Wojtaszczyk, Józef Tymanowski, Paweł Stawarz, Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych, Uniwersytet Warszawski, Warszawa 2015, 865 ss., ISBN 978-83-63183-80-6

Kiedy w 2004 r. Polska uzyskała członkostwo w Unii Europejskiej, stała się aktywnym graczem zaangażowanym w procesy integracyjne zachodzące w Europie. Jednocześnie dla Polaków UE przestała być bytem wirtualnym, stając się, niezależnie od indywidualnych preferencji i poglądów, praktyczną rzeczywistością dnia codziennego. Tej praktycznej stronie naszego zaangażowania w procesy integracji europejskiej zaczęła także towarzyszyć refleksja naukowa, prowadząca m.in. do podejmowania określonych działań na poziomie akademickim.

Przejawem tego było pojawienie się na polskich uczelniach wyższych szeroko rozumianych studiów europejskich. W ich ramach jednym z zasadniczych wątków stało się prowadzenie działalności badawczej oraz dydaktycznej w zakresie procesów i zjawisk integracji zachodzących w ramach Wspólnot Europejskich/Unii Europejskiej. Początkowo były one prowadzone najczęściej na lub przy wydziałach ekonomii bądź prawa jako dodatkowe specjalizacje, stopniowo jednak zyskiwały autonomię, aż wreszcie powstała „europeistyka” jako odrębny kierunek studiów (wciąż jednak nie będąc samodzielną dyscypliną naukową). Z czasem przygotowana została dla tego kierunku podstawa programowa, a zakres tematyczny nowych studiów rozszerzał się, obejmując coraz szerszy i bardziej zróżnicowany zakres zagadnień. W ten sposób interdyscyplinarność oraz multidyscyplinarność studiów europejskich stały się jedną z ich cech charakterystycznych.

I taka jest też omawiana praca zbiorowa pt. *Integracja europejska. Główne obszary badawcze*. Publikacja ta jest efektem pracy naukowej grupy badaczy, zainspirowanej przez środowisko naukowców skupionych wokół Instytutu Europeistyki Wydziału Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego, kierowanego przez prof. Konstantego A. Wojtaszczyka (będącego jednym z redaktorów omawianego dzieła). Środowisko to jest bardzo aktywne w dziedzinie badań europeistycznych, m.in. odgrywając czołową rolę przy organizacji we wrześniu 2014 r. w Warszawie I Ogólnopolskiego Kongresu Europeistyki, którego uczest-

nicy podjęli się oceny dorobku Polski osiągniętego przez 10 lat członkostwa Polski w Unii Europejskiej. Skład autorski omawianego dzieła jest jednak znacznie szerszy, obejmuje ponad 60 (sic!) naukowców reprezentujących rozmaite ośrodki badawcze w Polsce, w tym te działające w Katowicach, Kielcach, Krakowie, Lublinie, Łodzi, Opolu, Poznaniu, Pułtusk, Rzeszowie, Szczecinie, Warszawie i Wrocławiu. Liczba zaproszonych do współpracy autorów i omawiane przez nich bardzo różnorodne aspekty integracji świadczą zresztą o zwiększającej się popularności badań nad integracją europejską w polskiej nauce.

Jak zawsze w przypadku prac zbiorowych, rozproszenie tematyczne zamieszczonych w tomie artykułów naukowych stanowiło nie lada wyzwanie redakcyjne – i tak jest też w tym przypadku. Jednak redaktorzy dzieła tę mnogość wątków uporządkowali, grupując treść w dziewięciu częściach i 59 rozdziałach: poczynając od metodologii badań europejskich, kończąc na jakże aktualnej do dzisiaj części ostatniej, poświęconej wyzwaniom stojącym przed współczesną Europą.

Część pierwsza, zatytułowana „Metodologia badań europejskich” i składająca się z sześciu artykułów, jest logicznym wstępem do całokształtu badań nad integracją europejską. Otwierają ją rozważania Zbigniewa Bartłomieja Rudnickiego poświęcone kwestii zasadniczej dla procesów integracyjnych, a mianowicie tożsamości europejskiej. W kolejnych artykułach Marcin Zgiep porusza kwestię deficytu demokracji; Jolanta Zombirt stawia pytanie, czy Unia Europejska stanowi *soft power*, a Arkadiusz Rosiński analizuje wspólną politykę zagraniczną i bezpieczeństwa UE w świetle podejścia konstruktywistycznego. W tej części pracy znajdują się ponadto rozważania na temat instytucjonalizacji europartii (Beata Kosowska-Gąstoł) czy reintegracji miast Europy Środkowo-Wschodniej podzielonych granicą (Radosław Zenderowski, Monika Brzezińska).

W części drugiej pracy zamieszczono osiem tekstów poświęconych prawu oraz instytucjom europejskim. Znalazły się tutaj kwestie dotyczące praw politycznych obywateli (Izabela Malinowska), procesu legislacyjnego UE (Adam Kirpsza), dyrektyw konsumenckich (Iwona Miedzińska), znaczenia Europejskiego Banku Centralnego w nowym systemie instytucjonalnym UE (Ireneusz Kraś), a autonomia regulacyjna Unii Europejskiej w zakresie systemu finansowego jest obszarem rozważań Olgi Dzilińskiej. Oddzielne studium jest poświęcone wpływowi klauzuli derogacyjnej z art. 15 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka na stany nadzwyczajne (Michał Brzeziński). Ponadto, mając na uwadze bardzo bolesny dla UE kryzys finansowy, w tej części pracy umieszczono dwie analizy: Janusza Józefa Węca o normatywnej działalności Unii Europejskiej w jej walce z kryzysem zadłużeniowym strefy euro oraz nawiązujący do wstępnych

rozważań artykuł Natalii Kohtamäki, omawiającej wpływ kryzysu finansowego na kształtowanie się tożsamości europejskiej.

Chociaż część trzecia zatytułowana jest „Rynek wewnętrzny Unii Europejskiej”, to jest to bardzo „podmiotowa” część pracy, gdyż każdy z pięciu umieszczonych tu artykułów jest poświęcony prawom obywateli UE ujmowanym z różnych perspektyw. Dotyczy to swobody przemieszczania się (co przybliżają w swoich analizach Stefan Marek Grochalski i Filip Tereszkiwicz) czy też ewolucji granic wewnętrznych UE oraz ich wpływu na obywateli (Grzegorz Balawajder). Jest też część poświęcona osobom aktywnym zawodowo, czyli pracownikom i przedsiębiorcom (Joanna Ryszka), jak również tym, którzy pozostają już nieaktywni na rynku pracy (studium Pawła Szewczyka o zabezpieczeniach emerytalnych).

Część czwarta – jedna z najbardziej rozbudowanych w całej pracy, gdyż składająca się z dziesięciu rozdziałów – zatytułowana jest „Polityki Unii Europejskiej”. Pod tym wielce pojemnym tytułem zebrano materiały przybliżające działanie wybranych (z naciskiem na wybranych) polityk unijnych. Różnorodność tych polityk znajduje odbicie w tematyce zawartych w tej części tekstów, które kolejno dotyczą polityk: socjalnej, zatrudnienia i spójności, unii energetycznej, rozwoju wspólnego rynku gazu ziemnego, biogospodarki, rozwoju projektów „wysokich technologii”, rozwoju szkolnictwa wyższego oraz prawa do zabezpieczenia społecznego.

W kolejnej, piątej, równie co poprzednia rozbudowanej części pracy poświęconej bezpieczeństwu i polityce zewnętrznej Unii Europejskiej, zaprezentowane zostały rozważania dotyczące rozmaitych tytułowych aspektów. Bezpieczeństwo jest tutaj zresztą szeroko rozumiane, stąd rozważania rozpoczyna analiza europejskiej strategii bezpieczeństwa (Paweł Rodzoś), w tekście autorstwa Zdzisława Walentego Puśleckiego analiza ta została uzupełniona o badania nad ekonomicznym oraz surowcowym aspektem bezpieczeństwa UE, a dzięki analizie Izabeli Oleksiewicz poznajemy perspektywy rozwoju polityki antyterrorystycznej Unii Europejskiej. Unijna polityka zewnętrzna, rozumiana jako relacje UE z poszczególnymi regionami świata, jest w pracy omawiana na przykładzie analizy polityki wschodniej (Paweł Stawarz), stosunków z Turcją (Maciej Cesarz i Justyna Misiągiewicz) i Chinami (Dorota Agata Jarema). Nie zapomniano nawet o tak odległych obszarach, jak Grenlandia (Magdalena Tomala) czy Arktyka, będąca przedmiotem analizy Sylwii Arasiewicz-Dulnik i Szymona Drabczyka.

Najmniejsza, szósta część pracy pt. „Europejskie studia subregionalne” jest najbardziej zróżnicowana tematycznie. W jej skład wchodzi trzy teksty: *Arminiusz na emeryturze?* (Artur Niedźwiecki), *Modernizacja administracji publicznej w Anglii* (Katarzyna Radzik-Maruszak) oraz *State neutrality*

versus integration policy in the Netherlands: Islam as the challenge to the Dutch concept of neutrality? (Agnieszka Szumigalska).

Część siódma jest poświęcona kulturze, komunikowaniu i marketingowi europejskiemu. Uwarunkowania historyczne oraz współczesne rozumienie suwerenności i autonomii w relacjach państwa–kościóły w Europie są przedmiotem rozważań Stanisława Adamiaka. Następnie Radosław Kupczyk przybliża proces budowy społeczeństwa informacyjnego w Unii Europejskiej, a Robert Grochowski swoją analizę poświęca partycypacji kobiet w europejskich mediach. Tę część wieńczy artykuł Martyny Sońty o kształtowaniu tożsamości europejskiej przez programy nauczania w hiszpańskim systemie edukacji.

Aktywny udział naszego kraju w procesach integracyjnych jest przedmiotem analiz zawartych w części ósmej. Podsumowana tu została dekada różnorodnych doświadczeń Polski jako państwa członkowskiego Unii Europejskiej w rozmaitych dziedzinach. Tę część rozpoczynają rozważania Wojciecha Musiała na temat modernizacji Polski po naszej akcesji do UE. Następnie dużo uwagi zwrócono na omówienie kondycji polskiego handlu od tego momentu – temu zagadnieniu są poświęcone trzy teksty (Marcina Kwasowskiego, Eugeniusza Macieja Plucińskiego i Edwarda Molendowskiego). Kolejne rozdziały dotyczą polityki energetyczno-klimatycznej (Christoph Brela), ochrony środowiska (Marta Miedzińska) oraz europeizacji polskiej polityki zdrowotnej (Kinga Zdunek, Teresa Bernadetta Kulik).

Ostatnia część – dziewiąta, mająca charakter nieco „futurolologiczny” – omawia wyzwania stojące przed współczesną Europą, których katalog wciąż pozostaje otwarty. Unia Europejska, będąca obecnie na „historycznym zakręcie”, zmagą się z licznymi sytuacjami kryzysowymi w rozmaitych obszarach, co w bezpośredni sposób wpływa na dynamikę procesów integracyjnych. Autorzy artykułów zawartych w tej części pracy starali się odnieść do różnych przejawów tych kryzysów.

I tak, zagadnieniami modelu integracyjnego zajęło się dwóch autorów: Danuta Kabat-Rudnicka pisząca o różnych możliwych modelach federalizmu w ramach UE oraz Eugeniusz Maciej Pluciński zajmujący się koncepcją wielu prędkości w ramach integracji europejskiej. Także dwa teksty poświęcone są zagadnieniu funkcjonowania kategorii *governance*: pierwszy autorstwa Wojciecha Muchy przedstawia ją jako nowy paradygmat zarządzania w ujęciu ogólnym (w tym definicyjnym), natomiast Radosław Nowak prezentuje ideę *governance* jako nowy standard w zarządzaniu sektorem publicznym. Tematykę związaną z gospodarką i zarządzaniem, w tym postępowaniem technologicznym, omawia Radosław Kupczyk. Kolejny rozdział pióra Tomasza Kubina odnosi się do jednego z najważniejszych

zjawisk kształtujących naszą codzienność nie tylko w Europie, lecz także na świecie – a mianowicie do kategorii „kryzysu”. Autor analizuje, w jakim zakresie kryzys ogólnoswiatowy przyczynił się do rozwoju zjawiska mogącego mieć brzemiennie skutki dla postępów integracji w ramach Unii Europejskiej, a mianowicie eurosceptycyzmu.

Omawiana praca, licząc aż 865 stron, charakteryzuje się rozmachem w wyborze rozmaitych aspektów prezentowanej problematyki. Z jednej strony może to stanowić jej wielką zaletę, gdyż tego rodzaju wielopłaszczyznowość doskonale odzwierciedla unikatowość i specyfikę wyjątkowej materii badawczej, jaką jest funkcjonowanie integrującej się Europy. Z drugiej jednak strony rodzi to określone trudności poznawcze, takie chociażby jak kłopoty ze znalezieniem wspólnego mianownika dla tak bardzo zróżnicowanej tematyki badawczej czy spójnego jej podsumowania.

Mimo to wydaje się nie ulegać wątpliwości, że każdy czytelnik zainteresowany szeroko rozumianymi kwestiami dotyczącymi integracji europejskiej znajdzie w tym tomie coś dla siebie, zgodnie z jego indywidualnymi zainteresowaniami. Jeśli jednak niektórzy z odbiorców po lekturze tego tomu odczuwaliby wciąż niedosyt i chcieliby na temat procesów i zjawisk zachodzących w jednoczącej się Europie zdobyć jeszcze więcej wiedzy, to omawiana praca może dla nich stanowić zachętę do dalszych, samodzielnych poszukiwań oraz badań.

Wszakże w jej tytule znajduje się znamienity dodatek: „wybrane problemy”. Każdy wybór dokonywany w pracy zbiorowej jest przecież z założenia obarczony redukcjonizmem. I nawet tak pokaźne dzieło nie jest w stanie wyczerpać złożoności, wielowątkowości czy dynamiki procesów integracji europejskiej. W tym sensie należy pogratulować autorom i redaktorom pracy *Integracja europejska. Główne obszary badawcze* wielkiego wysiłku, jaki włożyli w pogłębienie i popularyzację wiedzy w zakresie zagadnień tak ważnych nie tylko dla polskiej nauki, lecz także całego polskiego społeczeństwa. Co więcej, dzieło to może stanowić inspirację do dalszych poszukiwań i pobudzać do rozważań nad kondycją nie tylko Europy, ale także całego współczesnego świata oraz mechanizmów nim rządzących.

Olga Barburska

Maciej Munnich, *Syria wiosną 2015. Spojrzenie niepoprawne politycznie*, Instytut Sądecko-Lubelski, Lublin 2015, 130 ss., ISBN 978-83-939966-0-5

„Sytuacja w Syrii jest analizowana niemal codziennie w mediach całego świata, w tym również w Polsce. Dziennikarze najczęściej skupiają się jednak na tragicznych i – jak by to brutalnie nie zabrzmiało – widowiskowych elementach wojny, takich jak egzekucje i smutny los uciekinierów. Na tej podstawie budują obraz konfliktu, starając się wzbudzić u odbiorców emocje. Zwykle można spotkać wówczas spolaryzowany, czarno-biały obraz sytuacji”.

Przed rozpoczęciem czytania tej książki warto sobie przypomnieć sam początek wojny domowej w Syrii. Rozpoczęła się antyrządowym powstaniem, które wybuchło (data) przeciwko prezydentowi Baszarowi al-Asadowi. Fala protestów to skutek „arabskiej wiosny”, gdzie mieszkańcy wielu państw islamskich wystąpili przeciw dotychczasowym rządom, aby dokonać zmian. W samej Syrii za początek możemy uznać marzec 2011 r., gdzie syryjskie siły bezpieczeństwa krwawo zaczęły rozprawiać się z demonstrantami. Śmierć poniosło kilkaset cywilów w całym kraju. Skutkiem była rezygnacja rządu premiera Muhammada Nadzima al-Utrima. W dalszej fazie część oficerów Armii Narodowej powołało opozycyjną Wolną Armię Syrii skupiającą dezertersów z sił prezydenta Asada. Państwo chyliło się ku upadkowi, a dalsze skutki tamtych działań widoczne są do dzisiaj.

Przechodząc do omawiania samej publikacji Munnicha widzimy, że jest ona zbudowana z trzech głównych rozdziałów. W pierwszym z nich ukazany zostaje reżim prezydenta Baszara al-Asada oraz siły i organizacje, które go wspierają. Wśród nich widzimy przede wszystkim Alawitów, z nich wywodzi się rodzina prezydenta. Mniejszość chrześcijańską, która z początkowych obserwatorów konfliktu stała się jedną ze stron. Muzułmańskich szyitów oraz Druzów. Przedstawione grupy wsparcia Asada mają często odmienne powody, aby wspierać dotychczasową władzę, jednak w książce są przedstawione tylko współczesne uwarunkowania z tym związane. Drugi rozdział dotyczy szeroko rozumianej opozycji. Na początku zapoznajemy się z umiarkowanymi grupami rebeliantów, dawniej tworzącymi Wolną Armię Syrii. W dalszej części ukazani są islamiści, choćby z Frontu Islamskiego, An-Nusry wywodzącej się z Al-Kaidy czy w końcu najbardziej znanej grupy – Państwa Islamskiego. Ostatnią ze stron opozycyjnych opisanych w książce są Kurdowie, którzy mimo

pewnej współpracy z siłami rządowymi działają tak, aby uzyskać jak najlepsze dla siebie warunki autonomii bądź niepodległości w przyszłości. Rozdział trzeci – *Relacje Syrii z sąsiadami* – to swoista pigułka wiedzy na temat polityki zagranicznej rządu w Damaszku. Jak dobrze wiemy, konflikt w Syrii nie tylko ogranicza się do jej terytorium, ziemia ta stała się swoistym poligonem doświadczalnym dla kilku państw, które aspirują, aby być regionalnymi mocarstwami. Dotyczy to Turcji, Iranu i Arabii Saudyjskiej, gdzie w grę wchodzi pieniądze, które finansują działania różnych ugrupowań, ale także znaczenie ma tutaj religia. Nie można również zapomnieć o tym, że powiązane są też duże mocarstwa – z Rosją i Stanami Zjednoczonymi na czele.

W dalszej części książki Maciej Munnich przedstawia czytelnikowi wnioski, zarówno te ogólne, jak i możliwości dla polskiej polityki zagranicznej, jakie mogą wynikać z syryjskiej wojny domowej. Wsparcie dla umiarkowanych rebeliantów przez Zachód spełzło na niczym, nie możemy liczyć także na złagodzenie przedstawianych poglądów przez islamistów. Kurdowie są zbyt słabi i nie mogą stanowić rozwiązania problemu na terenie całej Syrii, dlatego jedynym wyjściem pozostaje władza prezydenta Asada mimo tego, że jest dyktatorem. Tutaj można postawić sobie kolejne pytanie, na ile jeszcze stać jego siły do walki oraz to, jak będzie utrzymywać się wsparcie jego sojuszników. Wszyscy zdają się czekać, w jaką stronę potoczą się działania militarne w Syrii. Jeśli reżim Asada upadnie pod ciosami ugrupowań islamistycznych, wówczas wszyscy przyłączą się do chóru twierdzących, że zawsze uważali, iż z Asadem nie da się rozmawiać. Jeśli jednak reżim przy pomocy irańskiej przetrwa, wówczas okaże się, że hasło „Asad musi odejść” nie musi być już podstawą kolejnych działań szeroko rozumianego Zachodu. Jeśli Asad przetrwa rebeliantów, możemy się spodziewać powolnego porozumienia z Zachodem.

Na ukazaną wyżej pozycję nie możemy patrzeć do końca z obecnej perspektywy. Ponad rok czasu w wojennej machinie wiele pozmieniał, jednak konflikt w Syrii trwa dalej i jego szybkie zakończenie nie jest możliwe. Książka *Syria wiosną 2015. Spojrzenie niepoprawne politycznie* rozszerzy wiedzę na temat sytuacji geopolitycznej na Bliskim Wschodzie nie tylko znawców tej tematyki, ale także zwykłych czytelników czerpiących wiedzę głównie ze środków masowego przekazu.

Michał Iwanowski